

Feminizam u djelima Dragojle Jarnević

Kljaić, Željka

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:831016>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i engleskog jezika i književnosti

Željka Kljaić

FEMINIZAM U DJELIMA DRAGOJLE JARNEVIĆ

Završni rad

Mentor: izv.prof.dr.sc. Ivan Trojan

Osijek, 2018.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i engleskog jezika i književnosti

Željka Kljaić

FEMINIZAM U DJELIMA DRAGOJLE JARNEVIĆ

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Ivan Trojan

Humanističke znanosti, Filologija, Kroatistika

Osijek, 2018.

SADRŽAJ

SAŽETAK

1. UVOD	1
2. ŽIVOT I DJELO DRAGOJLE JARNEVIĆ.....	2
3. DNEVNIK.....	5
4. POLOŽAJ ŽENA U DEVETNAESTOM STOLJEĆU	7
5. FEMINIZAM U <i>DNEVNIKU</i> DRAGOJLE JARNEVIĆ.....	9
6. ZAKLJUČAK	17
7. POPIS LITERATURE	18

SAŽETAK

Cilj je ovog završnog rada istražiti i prikazati život i djelo jedne od najvažnijih hrvatskih spisateljica iz perioda romantizma, Dragojle Jarnević. Posebna će se pažnja pridati elementima feminističke misli u njezinom stilu života te njezinom najvažnijem djelu. Više od tisuću stranica njezinog *Dnevnika* jedan je od prvih primjera ženskog pisma u Hrvatskoj i detaljno nam prikazuje njezin život, misli, tuge i radosti. Iako je djelo nakon objavljivanja osuđeno na brojne osude, danas je jedan od hvalevrijednih primjera začetka feminizma u hrvatskoj književnosti.

Ključne riječi: *žena, pisanje, feminizam, Dragojla Jarnević, patrijarhat*

1. UVOD

Dragojla Jarnević jedna je od najvažnijih hrvatskih književnica iz perioda romantizma. Rođena u Karlovcu, sama se izobražavala. Cijeli je svoj život posvetila znanju. Preko dana je obavljala svakodnevne poslove kako bi skupila dovoljno novca za život, a noću je čitala knjige. Trudila se širiti znanje, stoga je jedno vrijeme vodila privatnu djevojačku školu u kojoj se trudila seoskim djevojčicama prenijeti informacije i znanje koje inače nikada ne bi dobile. Bavila se i pisanjem. Prva je djela napisala na njemačkom jeziku, no, vođena ljubavi prema domovini, nastavlja pisati na hrvatskom jeziku. Cijeli se život borila s materinskim jezikom, koji nikada nije u potpunosti savladala, no to ju nije spriječilo u pisanju brojnih domoljubnih tekstova na hrvatskom jeziku. U svom najvažnijem djelu, koje je nasloвила *Dnevnik* i pisala ga preko 40 godina, ona prikazuje sve svoje najveće tuge, boli, želje, čežnje i radosti, zapisuje cijelu svoju intimu i potom ju objavljuje iako je svjesna da narod tog vremena neće lako prihvatiti toliku količinu iskrenosti. Stvarajući u doba romantizma, Jarnevićeva je poštovala poetiku tog razdoblja te je kroz svoj dnevnik pokušavala javno djelovati govoreći o domovini, nacionalnom identitetu i problemima u društvu. Na više od tisuću stranica, Jarnevićeva govori o samoj sebi, ali i o svojim suvremenicima, koje nerijetko i kritizira. Zbog tolike količine iskrenosti u njezinim zapisima, ali i zbog njezina stila života te odbijanja da bude smatrana slabijim spolom, Jarnevićeva se smatra roditeljicom hrvatskog feminizma. Brojni su ju književni kritičari uspoređivali s George Sand i ostalim svjetski poznatim književnicama koje se smatraju „roditeljicama“ ženskog pisma. Cilj je ovoga rada detaljno prikazati sve elemente koji dokazuju da ona uistinu jest samosvjesna i samostalna žena koja je imala hrabrosti kroz pisanje pokušati promijeniti sredinu u kojoj živi.

2. ŽIVOT I DJELO DRAGOJLE JARNEVIĆ

Dragojla Jarnević rođena je 4. siječnja 1812. godine u Karlovcu. Rođena je u vrijeme kada se Karlovac nalazio pod francuskom okupacijom, u sastavu Ilirske provincije. O svom ocu i njegovim životnim vrijednostima navodi: *Otac mi bijaše trgovac železnarije, u svoga vremena jedan od najvrljih i svome rodu najvjernijih građana. U ono kobno doba franceske vladavine bijaše on prvi među zaslužnima za svoj rod i dom građani, prednjačiše im u još tako kritičnim okolnostima i ne smetne s uma nikada, da je Hrvat i građan.*¹

Sama se izobrazavala, najviše čitanjem, u početku samo njemačkih knjiga (Jelčić, 2002: 260). Po zanimanju je bila književnica i pedagoginja. U Grazu je 1839. godine učila krojački i kitničarski zanat, a u Trstu i Veneciji služila je kao odgojiteljica i pratilja u plemićkim obiteljima. Po povratku u Karlovac 1840. godine uzdržava se šivanjem, a u međuvremenu piše pjesme i iskušava se u prozi te surađuje s preporodnim časopisima. Od 1849. do 1853. godine vodila je privatnu djevojačku školu, a zatim u svom domu poučavala seosku djecu oba spola. Bila je za ono vrijeme napredna intelektualka, isticala se kao vatrena ilirka i borac za prava žena. Nikada nije bila u žarištu preporoditeljske djelatnosti, već je bila njezin pokrajinski djelatnik koji je na svojstven način pridonosio poletu nacionalne romantike, domoljubnoj vedrini, poučljivosti, ali i nekim artističkim zadaćama koje su računale na osjećaj estetske odgovornosti te na kritičnost prema vlastitoj književnoj praksi (Detoni Dujmić, 1998: 72). Bila je dvojezična pjesnikinja, prvu je pjesmu nasloвила *Fantasieneinesgequälten Herzens*, a tek u zrelijoj dobi, nakon pristupanja ilirskom pokretu počinje pisati domoljubne pjesme i tekstove na hrvatskom književnom jeziku, iako je prethodno čitala i pisala samo djela na njemačkom jeziku, što je rezultiralo njezinom cjeloživotnom borbom s materinskim jezikom koji nikada nije u potpunosti savladala. Prva njezina pjesma na hrvatskom jeziku zove se *Želja za domovinom*, a tiskana je u *Danici* 1839. godine, s popratnim pismom Ivana Trnskog. Njezin je odnos s Trnskim započeo nakon što je ona odlučila upoznati autora stihova *Zdrav mi svaki bratac bio/ Koj' je godir roda moga./ Kom je jezik ovaj mio./ Koj me j' u njem razumio/ Sve mu sreća došla od Boga!*, koje je pročitala na kuli u Grazu. Jarnevićka i Trnski su se sprijateljili, no ona je bila i zaljubljena u njega. Nikada se nije udala, svojom odlukom, a Trnski je oženio strankinju s kojom je imao petero djece. Odnos između njih bio je tipična romantičarska ljubav

¹Dragojla Jarnević. *Dnevnik*. Matica hrvatska, Karlovac, 2000. str.771

ili romantična ljubav tipično nerealizirana brakom.² Dragojla je bila vrlo lijepa i privlačna žena, k tomu još obrazovana, spisateljica i pjesnikinja te je mogla birati između mnogo muškaraca u svoje vrijeme. Zapisi kažu kako je zaista imala mnogo udvarača, no svi su odbijeni s njene strane zbog nekog nejasnog osjećaja srama i grješnosti. Naime, Dragojla je bila vrlo pobožna i bogobožna žena no, također, i vrlo ponosita na sebe i svoja postignuća u život, a uz to nikada nije prežalila Trnskoga. Politička atmosfera preporodnog vremena, poznanstvo s Ivanom Trnskim, susreti s uglednim ilircima poput baruna Kušlana i Ivana Mažuranića te ulazak u krug vodećih preporoditelja poput Gaja, Babukića, Vraza, Vukotinovića, Rakovca i Kukuljevića elementi su koji su utjecali na njeno sazrijevanje, pa je s vremenom postala jedna od najnaprednijih hrvatskih žena devetnaestog stoljeća (Jelčić, 2000: 260). Jarnevićeva se družila i s istaknutim pripadnicima hrvatskog učiteljskog pokreta, što ju je inspiriralo u pisanju članaka o pedagoškim problemima i suradnji s Hrvatskim pedagoško-književnim zborom, čijom je članicom postala 1872. godine. Objavila je nekoliko stručnih priloga o praktičnim pitanjima u *Narodu*, *Slovanskom pedagogu*, *Napretku*, *Obzoru* i *Narodnim novinama*. Činjenica da je s osamnaest godina napisala prvu pjesmu, u dvadeset i prvoj počela voditi Dnevnik ne odustajući zamalo do smrti, da je autorica jednog od prvih romana u novijoj hrvatskoj književnosti te dvadesetak pripovijesti i nešto neizvedenih i netiskanih drama, govori o tomu da joj je pisanje bilo način života a nesumnjivo i profesija.³ Drame *Veronika Desinićeva*, *Marija kraljica ugarska* i *Duvna* samo su neka od izgubljenih Jarnevićkinih djela. U jedinjoj za života tiskanoj knjizi *Domorodne poviesti* (1843) uz naglašenu preporodnu tezu prevladava složeno fabuliranje s melodramskim učincima. Za razliku od većine suvremenika, koji su fabulom zahvaćali prošlost pomoću hajdučko-turske motivike, ona je sklonija temama iz suvremenoga života, te u prepoznatljivo vrijeme i prostor (Karlovac i okolica s klišeiziranim krajolicima) usađuje rekvizite tzv. trivijalnoga pripovijedanja kao što su otmice, osvete i prerušavanja. Tijekom 1850-ih i 1860-ih u periodicima *Neven*, *Leptir*, *Glasonoša* i *Naše gore list* objavila je desetke sentimentalno-pustolovnih pripovijesti bizarnih zapleta i niskoromantičnih sižea. U nekim su proznim djelima, na primjer u *Strašnoj ženitbi* i *Tamburašu*, zamjetljivije naznake protorealizma: motivi i likovi uzeti iz svakidašnjice smješteni su u objektivizirani povijesno-politički kontekst. Napisala je i nekoliko priča za djecu (*Smilje*, 1875).⁴ Njezin roman *Dva pira* pisan je u tradiciji romantizma i izlazio je u nastavcima u *Domobranu* 1864. godine. Radnja se

²Lidija Dujić, *Tajni život prve dame ilirizma*, Matica hrvatska, Zagreb, 2012.

<http://www.matica.hr/vijenac/484/tajni-zivot-prve-dame-ilirizma-18916/> (14.6.2018.)

³Dunja Detoni Dujmić. *Dragojla Jarnević. Diskurs o tuži u Ljepša polovica književnosti*. Matica hrvatska, Zagreb, 1998. str.71

⁴<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=132> (14.6.2018)

ovoga romana tematski događa u revolucionarnoj 1848. godini. Njezino je literarno najvrjednije djelo *Dnevnik*, pisan s prekidima od 1832. do 1874. godine, koji na tisuću dvjesto stranica rukopisa sadrži autobiografske zapise o njezinom vlastitom rastu i sazrijevanju, ali i zapise o istaknutim suvremenicima i bilješke o političkim događajima njezinog vremena. U introspekcijski tijek dnevničke pripovijesti umrežuje visokoreferencijalni sloj, koji ima putopisno, kulturno, povijesno, političko i metafizičko naličje, a unutarnju dramu, osjećajne i stvaralačke dileme prepleće s oštrim sudovima o suvremenicima i književnosti. Taj opsežan tekst ocrtao je granice autoričina svijeta i otkrio posebnu svezu književnosti i života, što će na početku dvadesetog stoljeća postati čestom pripovjedačkom strategijom tzv. ženskoga pisma u hrvatskoj književnosti.⁵Dnevnik je počela pisati na njemačkom jeziku, kao sasvim mlada djevojka, a kasnije ga je sama prevela na hrvatski jezik. Jarnevićeva u Dnevniku odaje svoj visoki intelekt i odbija biti određena kao biće slabijega spola, pokazuje da je izrazito samosvjesna i jaka žena, što je ujedno i tema ovoga rada (Detoni Dujmić, 1998: 71). Taj je dnevnik u cijelosti objavljen tek 2000. godine, priredila ga je i komentarima popratila Irena Lukšić. Dokumentarnost je u njemu protkana ispovijednošću, pa ga je tako Nikola Andrić usporedio s *Ispovijestima* Jeana Jacquesa Rousseaua. Zanimljivo je spomenuti da je Dragojla Jarnević začetnica planinarstva i alpinizma u Hrvatskoj. Ona je prva žena koja se 1843. godine popela na strmiju stranu Okića, što je tada bio velik poduhvat zbog manjka opreme te se staza kojom se penjala danas naziva Dragojlinom stazom. Preminula je u Karlovcu, 12. ožujka 1875. godine.

⁵<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=132> (14.6.2018)

3. DNEVNIK

Dragojla Jarnević 1. siječnja 1833. godine počinje pisati dnevnik na njemačkom jeziku. Rukopis sadrži 1194 stranice i dostiže datum 10. studenoga 1874. godine. Ona ne odabire dnevnički žanr slučajno, već ga koristi upravo zbog mogućnosti približavanja drugima i samoj sebi. U *Dnevniku* ona udovoljava polaznoj točki romantičarske poetike – borbi između srca i razuma (Sablić Tomić, 2008: 24). U predgovoru *Dnevnika* naglašava da želi čitateljima dnevničkim bilježenjem prenijeti svoj svjetonazor, da ga piše kako bi si olakšala bijedu i dala svome životu neku stalnu svrhu. Horizont očekivanja tadašnjih čitatelja nije imao osiguran dovoljno velik prostor za toliku količinu iskrenosti. Ne samo zbog nekih osobnih predrasuda nego i zbog objektivne društvenopolitičke situacije i položaja žene u devetnaestom stoljeću.⁶ Jarnevićeva u tom djelu javnosti prikazuje čitav svoj život, svoje žalosti i radosti, sumnje, borbu sa tjelesnom strašću i želju za ljubavi. Pisala ga je noću, budući da danju nije imala vremena zbog brojnih poslova koje je morala obavljati kako bi zaradila za život. Ipak, vođenje dnevnika joj nije služilo isključivo za olakšavanje duše. Svjesna da je poznata i izuzetna žena, napredna u stavovima i ponašanju, izvrgnuta govorkanjima i intrigama malogradske varoši devetnaestog stoljeća, želi da njezina životna nastojanja kasnije budu ispravno tumačena pa ostavlja zapečaćeni *Dnevnik* u možebitnu humanu svrhu Učiteljskoj zadruzi.

Dragojla Jarnević posjedovala je sve osobine potrebne prosvjetnom radniku i u svom je poslu bila veoma uspješna, iako je imala težak zadatak usađivanja znanja u raspuštenu i često zanemarenu djecu. Njezin je cilj bio u djecu usaditi bogoljublje i krepost, a djevojčice odgojiti u dobre žene i brižne majke. Ipak, iako je voljela svoj posao, nije ga smatrala nimalo lakim: *Sam bog znade kako gorki je učiteljski hleb! I kako redko se može s dobrim posledicam svoga napora hvastati*⁷.

Držala je da postoje dva razloga zbog kojih vrijedi pisati – jedan je olakšati dušu, a drugi je domoljubno djelovati.⁸ Pišući dnevnik ona upoznaje i usavršava samu sebe, ali i prikazuje povijesno razdoblje u kojem je živjela. Spominje brojne suvremenike i važne događaje poput ilirskog pokreta, revolucionarne 1848. godine, dočeka bana Jelačića u Karlovcu, posjete cara

⁶ Kristina Pešić, *Dragojla Jarnević u raljama vremena*, Matica hrvatska, Zagreb 2001. <http://www.matica.hr/kolo/286/dragojla-jarnevica-u-raljama-vremena-19912/> (15.6.2018.)

⁷Dragojla Jarnević, *Dnevnik*, Matica hrvatska Karlovac, 2000.

⁸ Dunja Detoni Dujmić, *Dragojla Jarnević – Diskurs o tuzi*. U: *Ljepša polovica književnosti*, Matica hrvatska, Zagreb 1998., str. 77

Franje Josipa I, požara, oluja, fašnika i mnogih drugih.⁹ U brojnim je zapisima vidljivo njezino domoljublje, informiranost i briga za sudbinu hrvatskog jezika, njezina jaka nacionalna svijest. U siječnju 1843. godine navodi: *Ime našeg jezika jedva iznajdem, valja nam opet odložiti. – Ilirski nesmemo da ga imenujemo, kralj – koji ga je privilegirao, opet da voditi zabranjuje. – Neka!- Neće Iliri spavat i tražit će to oni opet; nu za sada nam se valja usterpit serdaca bo do su odveć u Horvatah, Magjarah, Ilirah – i bog zna kako se sve dvie ove strane imenuju, razjarena, i prie nam se valja ukrotiti, i tada tek opet dielovati.*¹⁰

Brutalno iskrena, nerijetko nekritično kritična pa i politički nekorektna, Dragojla Jarnević gradi svoj *Dnevnik* gotovo kriptografski – izrazito visokim stupnjem verbalizacije intimnog oblikuje poželjan trgovački predmet za kojim uvijek postoji potražnja.¹¹ Ipak, svjesna moguće kritike i osude javnosti, Jarnevićeva u oporuci navodi kako se *Dnevnik* smije pročitati tek deset godina nakon njezine smrti. Nakon objavljivanja, prve je čitatelje *Dnevnik* šokirao nevjerojatnom iskrenošću, nije bio dobro prihvaćen u konzervativnoj učiteljskoj sredini. U osamdesetim godinama dvadesetog stoljeća došlo je do bitnog pomaka u recepciji *Dnevnika*, što bi se moglo tumačiti pojačanim interesom domaće znanosti o književnosti za fenomen ženskoga pisma i teorije postmodernizma. Ipak, mnogo je vremena trebalo proći da hrvatsko društvo postane spremno prihvatiti integriranu i necenzuriranu verziju Dragojlinih zapisa.¹²

⁹ Bisreka Fabac, *Kuća Dragojle Jarnevićeve, Gajeva 18- Jarnevićeva 2* <http://www.kafotka.net/price/4269> (15.6.2018)

¹⁰ Dragojla Jarnević, *Dnevnik*, Matica hrvatska Karlovac, 2000., str. 211.

¹¹ Lidija Dujić, *Tajni život prve dame ilirizma*, Matica Hrvatska, Zagreb, 2012. <http://www.matica.hr/vijenac/484/tajni-zivot-prve-dame-ilirizma-18916/> (15.6.2018.)

¹² Irena Lukšić, *Knjiga obilja i očaja*, pogovor knjizi Dragojle Jarnević *Dnevnik*, Matica hrvatska Karlovac, 2000., str. 772

4. POLOŽAJ ŽENA U DEVETNAESTOM STOLJEĆU

Žene srednjeg i višeg građanskog sloja život su vezale isključivo za obitelj, dok je dio žena iz ekonomskih razloga morao raditi van kuće. Muž je zastupao ženu u javnim poslovima, raspolagao je gotovo cijelom imovinom i prihodima, a poželjno je bilo da žene srednjeg i višeg sloja nisu zaposlene izvan kuće. Mogućnosti obrazovanja djevojaka i žena bile su male i uglavnom se svodile na privatno podučavanje, školovanje u samostanima ili učenje od starije sestre koja se duže obrazovala. Postojali su i slučajevi dotacija, kao u Zagrebu, gdje je već od 1788. godine zagrebački biskup davao potporu za djevojačke škole, i u Samoboru, koji je imao fondaciju građana za potporu djevojačke škole. Jedino plaćeno žensko zanimanje bilo je postati guvernanta, u poražavajućim uvjetima i s vrlo niskom plaćom. Žene se dugo nisu mogle školovati na visokim učilištima, nijedno im zanimanje nije bilo otvoreno, nisu mogle sudjelovati u političkom životu niti obavljati činovničke poslove. Činjenica je kako su žene bile naviknute na to da je njihov intelektualni interes određen oblikom sebične zabave i da je njihova dužnost da ga se odreknu. One nisu nikada imale ni pola sata slobodnoga vlastitoga vremena, osim kada su odsutni svi ukućani, za koje bi mogle reći da je isključivo njihovo, bez bojazni da bi nekoga uvrijedile ili povrijedile. U obitelji devetnaestoga stoljeća žena je bila *osuđena* na gubitak prostora za samoostvarenje što je i zakonski bilo regulirano.¹³ Kako bi se povećao broj djece, osobito ženske, koja pohađaju nastavu, učitelji su naglašavali potrebu uvođenja što više praktične nastave u obrazovne programe. Naredbom *Systema scholarum elementarium* 1845. godine kralj Ferdinand V. potvrđuje kako ženska naobrazba spada među poslove javne uprave te zahtijeva se da se uz niže, moraju osnivati i više ženske škole pazeći na specifične ženske potrebe i zanimanja, te da se dječaci i djevojčice odvoje ovisno o mogućnostima, u posebne zgrade, učionice ili klupe. Uredbom se nadalje određuje kako škole za građanke, plemkinje i pućanke trebaju biti odvojene, a podučavati mogu samo osobe koje za to imaju adekvatnu naobrazbu. Prva škola za učiteljice otvorena je 1848. godine pri samostanu Sestara milosrdnica, a 1851. godine škola postaje javna.¹⁴ Veća prisutnost žena u javnosti, ne samo kroz područje zaposlenosti, ostvarena je njihovim radom u društvima i to prvenstveno karitativnim. Domorotke, od kojih se i očekivalo uključivanje u narodni pokret, prvenstveno upotrebom narodnog jezika u obiteljskom životu i prenošenjem nacionalnog osjećaja djeci, osnivaju preporodna društva, uključuju se u prosvjetu, traže reforme školstva, te nude model ženskosti

¹³Kristina Pešić, *Dragojla Jarnević u raljama vremena*, Matica hrvatska, Zagreb 2001. <http://www.matica.hr/kolo/286/dragojla-jarnevica-u-raljama-vremena-19912/> (18.6.2018.)

¹⁴Vlatka Filipčić Maligec. *Žensko lice preporoda*. Otium 7-8, 1999.-2000. str.61

koji je značio predanost domovini, obrazovanost i okvire unutar kojih žene u društvu mogu djelovati. Važnost žena za uspjeh preporoda, te koju ulogu u njemu trebaju imati žene objasnio je grof Janko Drašković u svom djelu *Ein Worth an Ilyriens hochherzige Töchter* (Zagreb, 1838) u kojem navodi da su žene dosada slabo poznavale jezik i povijest svoga naroda, jer su muškarci latinski jezik stavili za službeni pravni i poslovni jezik.¹⁵ Žene su se počele odijevati u narodnu nošnju, većinom bijelu, odijevati surke i na glavu stavljati poculicu. Počele su učiti i govoriti hrvatski jezik, čitati hrvatske knjige i časopise, pjevati hrvatske pjesme, dopisivati se na hrvatskom, a neke su se počele baviti književnim radom. Prvo svoje društvo domorotke su osnovale u Zagrebu 1842. godine s ciljem odgoja djece u narodnom duhu i jeziku. Stoga tiskaju dječje knjige na narodnom jeziku. Slična društva osnovana su u Karlovcu, Krapini, Varaždinu, Sisku i Požegi. Žene su se aktivno uključile u preporodna zbivanja – financijski su podupirale rad Matice ilirske, Narodnog muzeja te sudjelovale u osnivanju ilirskih čitaonica.¹⁶ Žene su kroz čitavu povijest bile prisiljene otklanjati predrasudu da im ne treba vjerovati i uvjeravati svijet u vlastiti integritet, iz čega se izrodila borba koja je ženu smještala u arenu u kojoj je uvijek u jednom kutu stajala sama u iščekivanju znaka za početak neke nove borbe. Kroz stoljeća, arene su mijenjale modele, ali su uvijek legitimirale ženu koja ih je označavala. Sasvim sigurno bi se u nekoj od njih našlo mjesto i za Dragojlu Jarnević, koja je odbijala definiranje same sebe kao feministice, ali je bez sumnje riječ o ženi koja je rušila stereotipe, pa i granice javnog i privatnog života.¹⁷

¹⁵ Janko Drašković, *Riječ veledušnim kćerima Ilirije o starijoj povijesti i o najnovijem preporodu književnosti njihove domovine*, Kolo 17 (2007.): 14.-45.

¹⁶ Dijana Dijanić, *Hrvatski narodni preporod i Ilirski pokret u Dnevniku Dragojle Jarnević prilog proučavanju povijesti žena* file:///C:/Users/%C5%BDeljka/Downloads/PUN_21_Dijanic.pdf (18.6.2018.)

¹⁷ Kristina Pešić, *Dragojla Jarnević u raljama vremena*, Matica hrvatska, Zagreb 2001. <http://www.matica.hr/kolo/286/dragojla-jarnevic-u-raljama-vremena-19912/> (18.6.2018.)

5. FEMINIZAM U *DNEVNIKU* DRAGOJLE JARNEVIĆ

Ako književnicu modernizma Virginiju Wolf smatramo „roditeljicom“ europske feminističke književnosti, u hrvatskoj povijesti književnosti tu ulogu treba pripisati Dragojli Jarnević.¹⁸ Dragojla Jarnević već na uvodnim stranicama *Dnevnika* uspostavlja izravnu komunikaciju s čitateljima, svjesna činjenice da horizont očekivanja tadašnjeg čitateljstva nije imao osiguran dovoljno velik prostor za toliku količinu iskrenosti. Razlog su tome osobne predrasude, ali i društvenopolitička situacija i položaj žene u devetnaestom stoljeću.¹⁹ Dragojla Jarnević, nakon završene osnovne škole nije mogla nastaviti školovanje u Karlovcu jer nije bilo viših djevojačkih škola. Majka ju je poslala starijoj sestri, koja je, prema Dragojlinim riječima, bila od sve djece najobrazovanija jer je školovana još dok je otac bio živ i dok su obiteljske financije to mogle izdržati. Njezino školovanje temeljilo se na stjecanju znanja iz kućanskih poslova i sviranja klavira. Dragojla je krišom noću otvarala zaključane ormare i čitala sestrine knjige. Bila je samouka.²⁰ Važno je napomenuti da je, iako naveliko pokazujući svoj feministički svjetonazor, pri tome bila razborita te pokazivala suzdržano nepovjerenje prema radikaliziranim zahtjevima zastupnica borbenijeg feminizma.²¹ U svom pismu varaždinskoj dobrotvorki Anki Šviglin ona navodi: *Mnogo sam slušala mnijenja o ravnopravnosti žena s muževi, ali su to u mnoge gospoje tako zamršeni pojmovi ob toj ravnopravnosti, da se mnoge i nad muževe dižu, ali ne znanjem i umijećem, već nekom tvrdoglavošću, nemoreti biti s mužem ni u slozi. Nieka me bojazan obilazi, da se prije nego se umna ravnopravnost izvojšći veliki Chaos nastati u glavah ženskih, pa poslije velike nevolje, koje će imati muževi, izravnat će se ove sve pomalo. Od ideje do istine je veliki korak, i ako se ova ideja u duhu koje umne žene i izčistila, neslijedi da to za sve žene valjati ima.*²² Prvi je stereotip koji je Jarnevićeva srušila onaj da se žena mora ostvariti kao supruga i majka. Iako bi udajom osigurala sebe i na polju financija i na polju sigurnosti, ona je odabrala uživati status slobodne i samostalne žene. Odbija biti pasivna, podložna muškarcu. Zbog ove ju je odluke Nikola Andrić nazvao „hrvatskom George Sand“, a Milan Marjanović „dobrovoljnom usidjelicom“. U *Dnevniku* ona navodi sljedeće: *Ja osjećam da je moj djelokrug tijesan, i da me nezadovoljuje igla i kuvinja. Jest, da sam supruga, mati i domaćica, zadovoljilo bi me to moje zvanje, i sva moja sreća sastojala bi se u tihom obiteljskom*

¹⁸ Andrea Zlatar, *Predfeminizam, feminizam i postfeminizam u hrvatskoj književnosti*. U: Zbornik Slavističke škole, Zagreb, 2007.

¹⁹ Helena Sablić Tomić. *Hrvatska autobiografska proza*. Zagreb, 2008. str.24

²⁰ Dijana Dijanić. *Hrvatski narodni preporod i Ilirski pokret u Dnevniku Dragojle Jarnević prilog proučavanju povijesti žena*file:///C:/Users/%C5%BDeljka/Downloads/PUN_21_Dijanic.pdf (18.6.2018.)

²¹ Dunja Detoni Dujmić. *Predgovor u Dragojla Jarnević- Izabrana djela*. Matica hrvatska. Zagreb, 2003. str.9

²² S.V.Pisma Dragojle Jarnevićeve. Večer, IV., br.715, Zagreb, 18.travnja 1923. str.6

*životu; ali dočim me se neda sastati sa čovjekom koji bi odgovarao zahtjevom duše i srдца moga, voljim kao samica tumarati po svijetu nego stenjati u robskih za mene veriga bračnoga života, u koji me neposadi ljubav i dobra volja, već se od sile udajem. Ali meni nije do sile, gdje imadem uma i ruke vješte svakom poslu.*²³

Bila je svjesna da ju okolina osuđuje, no i dalje se čvrsto držala svoje odluke. Osuđivala je i oštro kritizirala žene koje se udaju zbog dobrobiti ili se previše oslanjaju na tuđu financijsku pomoć, iako su se već odavno trebale osamostaliti i biti odgovorne. U svojim zapisima nije štedila nikoga, čak ni svoju sestru o kojoj zapisuje: *A što ona ne ima načina štediti, nisam joj ja obvezana nabavljati. Ako smo mi braća, nisu nam kese sestre.*²⁴

Uporna je u svojim stavovima, smatra da čovjek treba brinuti o samome sebi i da je to moguće samo ako čovjek njeguje svoje talente. Ona je novac zarađivala šivanjem i nije se bojala napredovati u svom poslu, koji je smatrala odskočnom daskom za daljnji napredak, iako ga je smatrala privremenim. Bila je spremna na sve kako bi napredovala, čak i na odlazak u inozemstvo. Odlaskom u Graz pokazuje svoju hrabrost i odlučnost, osobine za koje se tada vjerovalo da žene ne posjeduju. Djevojkama koje sreće u Grazu zamjera način na koji dolaze do svojih ciljeva, naziva ih nećudorednim djevojkama lakog morala: *Svaka ima ljubovnika, pa čim skupi iz kuće već ju ovaj, koji onuda na čošku i sokaku čekaju, ulovi za ruku, pa hajde u šetnju.*²⁵

Ističe kako je na sebe ponosna jer nije poput tih djevojaka i sve svoje ciljeve postiže svojom marljivošću i odgovornošću, iako ju to iscrpljuje. U Pribiću podučava djecu za poneku kokoš, jaja ili mlijeko, ili pomaže u poslovima oko kuće. Neprekidna briga za materijalnu stranu opstanka, stalni naponi da se neizvjesnost budućnosti barem djelomice svlada radom i zaradom za taj rad, govori ne samo o borbi za opstanak nego i o naporima da se izbori osobna samostalnost i neovisnost.²⁶ Bila je svjesna segregacije među spolovima i kroz čitavo djelo izražavala svoju patnju što nije muško. Željela je bolji položaj u društvu, veće dužnosti prema domovini i više slobode: *Moj pobratim mi u svakom pismu napominja moju domovinu i moje dužnosti prema njoj. Ali kakove dužnosti može imati žena u domovini? Te ima muž, on je*

²³ Dragojla Jarnević, *Dnevnik*, Matica hrvatska Karlovac, 2000., str. 114.

²⁴ Dragojla Jarnević, *Dnevnik*, Matica hrvatska, Karlovac 2000., str. 39

²⁵ Dragojla Jarnević, *Dnevnik*, Matica hrvatska, Karlovac 2000., str. 119

²⁶ Divna Zečević., *Dragojla Jarnević*, SN Lider, Zagreb, 1985, str. 24

*gradjan i branitelj domovine, a mi žene smo samo sredstvo, da gojimo i rađamo vrle sinove, ali inače joj ne možemo biti od vrle koristi!*²⁷

U književnom je stvaralaštvu imala uzore muškarce, otac joj je bio uzor roditeljstva, a muška prijateljstva su joj bila nužna kako bi mogla izgraditi svoj vlastiti književni svijet unutar patrijarhalnog obrasca književnosti tog vremena.²⁸ Nadalje, sama činjenica da se Dragojla Jarnević odlučila na pisanje velik je iskorak za ženu tadašnjeg vremena. Smatra da muškarci imaju mnogo više prava nego žene i da bi kao muškarac mnogo lakše ostvarila sebe kao autoricu i osobu kakvom bi željela postati, da joj kao muškarcu „ne bi bilo kraja“: *Da sam muž kamo sreće moje! Uzela bih svezčić na rame, pa bi sunula u sviet i tako bi bilo svemu čeznuću moje duže svrha. Ovako kao ženi boriti mi se je sa tisuću zalah.*²⁹

Pisanje dnevnika jedan je od prvih oblika ženskog pisanja uopće. Pisanje se tada smatralo kao nešto kulturno, uzvišeno od tjelesnog te samim time smatralo se muškim poslom. Žensko pisanje ostajalo je ograničeno na sferu privatnosti, dakle dnevničke zapise, na pisanje obiteljskih pisama ili na vođenje računovodstava manjih poduzeća. Dugo vremena su literaturu namijenjenu ženama te literaturu o ženama pisali muškarci.³⁰ Dnevnici su bili jedini način da žene u tajnosti iznesu svoje mišljenje, skriveno od očiju javnosti. Većina je žena pred kraj svojih života, sluteći porugu društva i bližnjih, spaljivala svoja ljubavna pisma i uništavala svoje dnevnikе kako njihovi zapisi ne bi naštetili njihovoj časti koju su cijeli život besprijeckorno gradile. Dnevnici su bili svjedoci emocije – grijeha za koji se najčešće optužuje žene, iznevjerenih nada, patnji iz prošlosti koje bi bilo bolje ne donositi ikada na svijetlo dana.³¹ Jarnevićeva je četrdeset godina u svoj dnevnik bilježila događaje, misli, težnje, brige, frustracije koje je doživjela i proživjela, ona je unutar dnevnika stvorila drugu sebe, jednu tekstualnu sebe.³² Unutar *Dnevnika* pronalazimo sve ključne točke oko kojih se konstituira identitet žene-

²⁷Dragojla Jarnević, *Dnevnik*, Matica hrvatska Karlovac, 2000., str. 152

²⁸Nikolina Žigmunić, *Autorstvo i ženski identitet u dnevničkim zapisima novije hrvatske književnosti*. Diplomski rad; Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za kroatistiku, Katedra za noviju književnost; Zagreb, 2013. <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/4120/1/Autorstvo%20i%20%C5%BEenski%20identitet%20u%20dnevni%C4%8Dkim%20zapisima%20novije%20hrvatske%20knji%C5%BEevnosti%20-%20diplomski%20rad.pdf> (25.6.2018.)

²⁹Dragojla Jarnević, *Dnevnik*, Matica hrvatska Karlovac, 2000., str.58

³⁰ Gayle Greene, *Feminist Fiction*; *Frontiers: A Journal of Women Studies*, Vol. 11, No. 2/3, Spirituality, Values and Ethics, University of Nebraska Press, 1990. str.82-88

³¹ Michelle Perrot, *Moja povijest žena*, Ibis Grafika, Zagreb, 2009. str. 78

³²Nikolina Žigmunić, *Autorstvo i ženski identitet u dnevničkim zapisima novije hrvatske književnosti*. Diplomski rad; Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za kroatistiku, Katedra za noviju književnost; Zagreb, 2013. <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/4120/1/Autorstvo%20i%20%C5%BEenski%20identitet%20u%20dnevni%C4%8Dkim%20zapisima%20novije%20hrvatske%20knji%C5%BEevnosti%20-%20diplomski%20rad.pdf> (19.6.2018.)

autorice: ljubav, tijelo, sram, bolest, smrt, čežnja, flert, udaja, odgoj.³³ Ona u svom pisanju bilježi svoj ženski pogled na svijet, njezin *Dnevnik* mnogi nazivaju ženskim pismom i feminističkom kritikom, što je u kontekstu devetnaestog stoljeća bila novina za hrvatsku književnost. U *Dnevniku* nikoga ne štedi, nema dlake na jeziku, u njemu iznosi sve ono što nije smjela ili mogla izgovoriti naglas. Često kritizira i samu sebe, iznosi događaje i činjenice kojih se srami, poput njezine bolesti, inkontinencije, bluda u toplicama i svega ostalog što na sebi prezire. Iako je iz njezine želje da *Dnevnik* bude objavljen deset godina nakon njezine smrti vidljiv strah od osude javnosti, činjenica da je bila spremna objaviti svoje misli i svoju privatnost dokazuje njezin ponos i naklonost feminizmu. Svojim načinom života i pisanjem prelazi socijalne i društvene, patrijarhalne standarde svoga vremena te pomiče granice ženskog roda unutar jedne muške djelatnosti. Feministički svjetonazor vidljiv je i u Dragojlinom odnosu prema muškarcima i vlastitoj seksualnosti. Kao što je prethodno spomenuto, žene tog vremena morale su posvetiti život domaćinstvu, odgajanju djece, živjeti podložno. Bile su lišene obrazovanja i nisu imale sredstava ni mogućnosti da ih zarade. Zbog toga su često koristile seksualnost kako bi dobile ono što žele. Dragojla Jarnević odbija koristiti svoju seksualnost i žensku prirodu u borbi protiv patrijarhata, bira obrazovanje kao svoje oružje, opirući se pritom objektivaciji žene kao isključivo seksualnog bića. Broj prosaca, udvarača, salijetalaca i napasnika koji su htjeli Dragojlinu ruku i tijelo gotovo nije moguće evidentirati, no njezin stav prema tijelu i užitku, sukladno rodnim stereotipima njenog vremena, bio je izrazito negativan.³⁴ Opredijelila se za status neudane žene, usidjelice, smatrala je udane žene ropkinjama koje nemaju svoju slobodu: *Pa da se ja vežem za ovakova kakova surovnjaka, da mu postanem ženom, ropkinjom? Ja koja sam danomice nastojala da se usavršim u svakoj struci što na ženu spada, koja sam vrstan bila neodvisan život od muža si skrojiti, ja da idem za muž samo zato da budem ženom?!³⁵*

Ipak, ona čežne za ljubavi, želi naći muškarca koji je na njevoj intelektualnoj razini. Tadašnji su muškarci obrazovane žene gledali kao suparnice i preferirali su neuke i poslušne žene, zbog čega je Jarnevićeva odlučila ostati sama i posvetiti se pisanju i obrazovanju. Seksualnost smatra prirodnim nagonom koji treba nadvladati, smatra ga porazom vlastitog intelekta, što je izrazito feministički pristup ovoj temi. Osim što smatra da nijedan muškarac nije vrijedan toga da bude s njom, ona posjeduje i jak kršćanski moralni kompas i trudi se što više blokirati i ono malo seksualnosti koju u sebi krije: *Blažena ona duša, koja nalazi svu svoju sreću u trapljenju, te se*

³³Andrea Zlatar, *Tekst, tijelo, trauma*. Biblioteka Razotkrivanja, Naklada Ljevak d.o.o., Zagreb, 2004. str.45

³⁴Jasenka Kodrnja. *Žene zmije - rodna dekonstrukcija*. Institut za društvena istraživanja, Zagreb; 2008. str.139

³⁵Dragojla Jarnević. *Dnevnik*. Matica hrvatska, Karlovac, 2000. str. 407

ovako nada dopadati se Bogu i milost njegovu zaslužiti; nada se za dušu ono, što ovde telo strada, i uzradovati se onamo kamo suze ne pripadaju. –Da! Da ja ne bi imala nade za onaj drugi svet, kojega nam je Isus obećao, i ja bi zlotvornicom postala; zatajila bi sve što je sveto i božanstveno, i u muki moje duše i nevolji tela blaznila proti svemu.. Ljubila jesam! O, ljubila sam, kako nikakova duše nije kadra ljubiti i moj život za ljubav zastavila; al pečal mi donese najčišće i najsvetije čuvstvo, i niti sata nikakovog užitka.³⁶

Otvoreno priča o svojim seksualnim „prekoračenjima“, prema njima osjeća veliku sramotu i svjesna je da će naići na osudu javnosti, no i dalje dijeli te događaje s čitateljstvom. Djevičanstvo je izgubila u četrdesetoj godini s čovjekom kojeg je tek upoznala u toplicama i kojeg nakon toga nikada više nije vidjela, dok je drugo seksualno iskustvo doživjela s vojnikom upola mlađim od sebe za kojeg tvrdi da ju je samo htio iskoristiti.

Ovaj iskorak u priznanju svojih „grijeha“ mnogi nazivaju nekom vrstom seksualne revolucije budući da njezina seksualna iskustva, iako rijetka, nisu bila uobičajene prirode. Posljedice njezinog feminističkog svjetonazora vidljive su i u njezinom izboru muškaraca u koje se zaljublivala. Ona je Hrvate smatrala glupim i nazadnim ljudima pa je vrijeme provodila sa svećenicima i redovnicima, jedinim obrazovanim ljudima toga vremena, koji su jedini razumjeli njenu konstantnu želju za znanjem i napretkom. Bila je zaljubljena u dva redovnika, Mlinarića i Kirchlechnera. Iako su oni bili jedini tip muškarca kakav je Dragojla smatrala dostojnim sebe, nikada se s njima nije upuštala u tjelesne strasti. Često je osjetila jaku želju da to napravi, no kršćanski odgoj i jak osjećaj morala uvijek su pobijedili: *Slaba sam ipak pored svoje čudoredne snage, slaba, to duboko osietjam; nu jesam li zla, ako sam u jednom izkušavajućem trenutku ludo slast okusiti poželila, koju nam priroda u našoj mladosti ponudja, u tome nisam umirena.³⁷*

Ta je pobjeda razuma nad tjelesnim zapravo bila Dragojlin cilj života, pobjedu je razuma smatrala pobjedom dobrog nad zlim. Zbog svog je stila života Jarnevićeva nailazila na osudu društva. Iako je sama odabrala takav način života, teško joj je padala usamljenost. Smatralo se kako žena nikada neće moći doseći intelektualne visine jednog muškarca, fizičkim obilježjima i izdržljivošću je inferiorna muškarcu, pripadaju joj obitelj, ognjište i kuća no niti tamo ne vodi glavnu riječ i Bog ju je stvorio od rebra muškarca, zatirući njenu ravnopravnost u samom korijenu.³⁸ Iz ovih je razloga Dragojla u to vrijeme smatrana prijetnjom jer je bila obrazovana

³⁶DragojlaJarnević. *Dnevnik*. Matica hrvatska, Karlovac, 2000. str.333

³⁷DragojlaJarnević. *Dnevnik*. Matica hrvatska, Karlovac, 2000. str.498

³⁸Eldi Grubišić Pulišelić; *Odras prepородnih ideja u Dnevniku Dragojle Jarnević nakon 1848. godine*, Matica hrvatska, 2007.

žena koja je znala što želi i u društvu je izazivala toliki strah da je sve manje obitelji svoje djevojčice slalo na obučavanje. Odbijali su prihvatiti činjenicu da njihovu djecu podučava usidjelica koja se bavi muškim poslom, a pri tome još piše i na hrvatskom jeziku, umjesto na njemačkom koji je tada bio uobičajen. Njezino ju pisanje odvaja od društva, prvo jer je sama zanemarivala društvo kako bi imala vremena za pisanje, a zatim jer ju je društvo počelo izbjegavati smatrajući je čudnom. Osim straha i osude, društvo je prema Jarnevićevoj često osjećalo i određenu dozu zavisti. Žene joj zavide jer je samostalna i hrabra, suprotstavila se muškarcima za što one nikad ne bi imale hrabrosti, dok joj muškarci zavide zbog uspjeha u poslu koji je dotada smatran muškim: *Dievojke i žene me navidjavaju, što već krati liepi muževi, inostrani i ovdašnji, me potraživaju, i sa menom obće. Muževi me navidjavaju, što sam usudila š njima se u duševnih silah naticati se, i gdje šta boljim uspiehom raditi, negoli oni. –Građani moga reda me navidjavaju što u više kruge dospievam, a visji kruzi me navidjavaju, što sam ja iz građanskog samo reda, ka proslavljenom imenu u knjiženstvu dospieła. – Od sviuh stranah mi do ušiuh glasovi i govori dospievaju, kako ovaj i onaj o meni sudi; kako na mojih delah, na mojoj čudorednosti i na ne tako velikom imetku, me mnogi umaljšati i ocerniti teži, i kako im moj položaj sada u velikom svietu u oči pada.*³⁹

Usprkos ograničenjima koje joj je nametalo društvo i službena književnost, u svojim je dnevničkim zapisima pomaknula granice vlastitog pisanja. Pokušala je vlastitim riječima i u vlastitom tekstu uspostaviti ženski identitet. U okolini koja ju je okruživala, Dragojla nije mogla pristati na ograničenja koja su joj se postavljala. Morala je učiniti ono najteže, suočiti se sa svojim razlikama i prepoznati ih te spoznati da je drugačija te da ta njezina „drukčijost“ nije društveno prihvatljiva.⁴⁰ Iako je društvo odustalo od nje, ona ne želi odustati od društva, želi ostati zapamćena i ostaviti nekakav utisak barem nakon smrti te zapisuje sljedeće: *A također želim uputiti mnoge pisce, koji bi se hotjeli moj životopis umisliti – kojim pravcem da idu, ako će se hotjeti držati istine. Jerbo nedvojim nimalo, da se neće naći poslje moje smrti piscev, koji će htjeti moj život pretresivati. Nekažem ovo s toga, kao da se držim za važnu osobu; ne, ali naprosto s toga, što dandanas običaju i životopise zlotvorah i ubojicah javnosti predavati – a*

<http://www.matica.hr/kolo/306/Odraz%20preporodnih%20ideja%20u%20Dnevniku%20Dragojle%20Jarnevi%C4%87%20nakon%201848.%20godine/> (20.6.2018.)

³⁹DragojlaJarnević. *Dnevnik*. Matica hrvatska, Karlovac, 2000. str.227

⁴⁰Andrea Zlatar, *Predfeminizam, feminizam i postfeminizam u hrvatskoj književnosti*. U: Zbornik Slavističke škole, Zagreb, 2007.

*o meni bi se moglo napomenuti, kako sam se usudila malimi silami pred narod izaći (...) da se usudih izvrći se kritiki ne samo Hrvatah već i ostalih učenih narodah.*⁴¹

Ipak, odbija igrati po pravilima koje joj društvo nalaže, želi biti dosljedna sebi i nikada ne biti podložna nekome samo zato jer je žena. Ono do čega je Dragojli najviše stalo jest znanje. Na brojnim mjestima u *Dnevniku* ona opisuje svoju glad za znanjem, koje je smatrala najjačim oružjem u borbi protiv patrijarhata: *Ulovih se knjigah. Hotijah postati mudračicom. Ta mudraci su ljudi studena srca, razborita uma, znanje njihovo hladi im krv, ubija poželenje, pa će tako i sa mnom biti. Učit ću pisati a muža smatrati kao meni tuđe biće pa će mi biti svaka napast daleko.*⁴²

Pisanje je njezin krik za pomoć, njezin način borbe protiv svih svojih nedaća i protiv toga što nije muškarac i to je razlog zašto je ovo djelo ovoliko vrijedno: *Čitave noći sada pišem. Počela sam pisati domorodne povijesti i s njima se zabavljam čitave noći...Više puta ćutim da su mi oči slabe, ali ja MORAM pisati; moje je srce jako, jako, jako tužno i pisanjem i mukom, koju imadem s pisanjem, ćutim manju bol u grudima...Uzburkana vremena koja sada vladaju, čine me da žalim što nisam muško kako bih se mogla postaviti – usprkos svome ženskom spolu – u red boritelja za dom i narodnost. Kao žena ne stojim na svome mjestu, to ćutim, a kao muškarac – ne mogu. Ali neka bude!*⁴³

⁴¹DragojlaJarnević. *Dnevnik*. Matica hrvatska, Karlovac, 2000. str.166

⁴²DragojlaJarnević. *Dnevnik*. Matica hrvatska, Karlovac, 2000. str.12

⁴³Dragojla Jarnević. *Dnevnik*. Matica hrvatska, Karlovac, 2000. str.653

6. ZAKLJUČAK

Dragojlu Jarnević, autoricu prvog objavljenog ženskog dnevnika u Hrvatskoj, zasigurno možemo smatrati majkom hrvatske ženske književnosti. Brojni ju književni kritičari nazivaju hrvatskom Virginijom Woolf. Oni ju, pak, manje obazrivi kritičari nazivaju „dobrovoljnom usidjelicom“ i hrvatskom George Sand. Premda se nikada nije izjasnila kao feministica, iz dnevnčkih zapisa Dragojle Jarnević lako je vidljivo da je riječ o ženi koja je rušila stereotipe i odbijala biti podložna muškarcima. Odbijala je ući u brak kako bi osigurala svoju egzistenciju, birala je teži put, put borbe i znanja. Nije se sramila iznositi svoje mišljenje, kritizirati svoje suvremenike i društveno-povijesnu situaciju u kojoj je živjela. Bavila se pisanjem, koje se u to vrijeme smatralo isključivo muškom profesijom, kroz svoj je *Dnevnik* pisala svoje najintimnije misli i događaje i tako prelazila granice uobičajenog i socijalno prihvatljivog ponašanja jedne žene. Protivila se svim nametnutim društvenim ograničenjima, živi kako ona smatra da je ispravno iako je svjesna da se većina njezine okoline tome protivi. Njezin cilj nije bio buntovnost i nepoštivanje pravila, sve što je željela jest jednakost spolova. Željela je biti obrazovana, baviti se „muškim“ poslom, ne biti ovisna o suprugu i sama zarađivati. Svjesna segregacije među spolovima, kroz čitavo djelo žali što nije muško. Društvenopolitička situacija i položaj žene u devetnaestom stoljeću nisu joj nimalo olakšavali takav stil života, zbog kojeg biva odbačena od strane društva, povlači se u sebe i iz dana u dan postupno svoj život sve više posvećuje pisanju. Također, brojni joj suvremenici zavide – žene zbog hrabrosti i samostalnosti, a muškarci zbog njezina velikog uspjeha u poslu koji je do tada smatran „muškim“. Svoj je *Dnevnik* ostavila budućim generacijama sa željom da ih motivira, htjela je prenijeti svoje stavove i razmišljanja na način koji joj je bio najbliži i najdraži – pisanjem. Znanje smatra najboljim oružjem protiv patrijarhata te zbog toga svojim pisanjem želi buduće generacije žena naučiti o samostalnosti i borbi protiv predrasuda. Iako je društvo htjelo odustati od nje, ona nije željela odustati od društva. Ona je borac za prava žena i njihovu ravnopravnost te možemo zaključiti kako su njezin život i djelo dali velik doprinos razvoju feminizma u Hrvatskoj.

7. POPIS LITERATURE

1. Detoni Dujmić, Dunja. *Jarnević, Dragojla u Hrvatski bibliografski leksikon*
<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=132> (14.6.2018.)
2. Detoni Dujmić, Dunja. *Ljepša polovica književnosti*. Matica hrvatska, Zagreb, 1998.
3. Detoni Dujmić, Dunja. *Predgovor u Dragojla Jarnević- Izabrana djela*. Matica hrvatska. Zagreb, 2003.
4. Dijanić, Dijana. *Hrvatski narodni preporod i Ilirski pokret u Dnevniku Dragojle Jarnević prilog proučavanju povijesti žena*
file:///C:/Users/%C5%BDeljka/Downloads/PUN_21_Dijanac.pdf (18.6.2018.)
5. Drašković, Janko. *Riječ veledušnim kćerima Ilirije o starijoj povijesti i o najnovijem preporodu književnosti njihove domovine*, Kolo 17 (2007.)
6. Dujić, Lidija. *Tajni život prve dame ilirizma*, Matica hrvatska, Zagreb, 2012.
<http://www.matica.hr/vijenac/484/tajni-zivot-prve-dame-ilirizma-18916/> (14.6.2018.)
7. Fabac, Biserka. *Kuća Dragojle Jarnevićeve, Gajeva 18- Jarnevićeve 2*
<http://www.kafotka.net/price/4269> (15.6.2018)
8. Filipčić Maligec, Vlatka. *Žensko lice preporoda*. Otium 7-8 , 1999.-2000.
9. Greene, Gayle. *Feminist Fiction*; *Frontiers: A Journal of Women Studies*, Vol. 11, No. 2/3, Spirituality, Values and Ethics, University of Nebraska Press, 1990.
10. Grubišić Pulišelić, Eldi. *Odras preporodnih ideja u Dnevniku Dragojle Jarnević nakon 1848. godine*, Matica hrvatska, 2007.
<http://www.matica.hr/kolo/306/Odras%20preporodnih%20ideja%20u%20Dnevniku%20Dragojle%20Jarnevi%20C4%87%20nakon%201848.%20godine/> (20.6.2018.)
11. Jarnević, Dragojla. *Dnevnik*. Matica hrvatska, Karlovac, 2000.
12. Jelčić, Dubravko. *Hrvatski književni romantizam*. Školska knjiga, Zagreb, 2002.
13. Kodrnja, Jasenka. *Žene zmijske - rodna dekonstrukcija*. Institut za društvena istraživanja, Zagreb, 2008.

14. Lukšić, Irena. *Knjiga obilja i očaja*, pogovor knjizi Dragojle Jarnević *Dnevnik*, Matica hrvatska, Karlovac, 2000.
15. Perrot,Michelle. *Moja povijest žena*, Ibis Grafika, Zagreb, 2009.
16. Pešić, Kristina. *Dragojla Jarnević u raljama vremena*, Matica hrvatska, Zagreb 2001.
<http://www.matica.hr/kolo/286/dragojla-jarnevic-u-raljama-vremena-19912/>
(15.6.2018.)
17. Sablić Tomić, Helena. *Hrvatska autobiografska proza*. Naklada Ljevak, Zagreb, 2008.
18. S.V. *Pisma Dragojle Jarnevićeve*. Večer, IV., br.715, Zagreb, 18.travnja 1923.
19. Zečević, Divna. *Dragojla Jarnević*, SN Lider, Zagreb, 1985
20. Zlatar, Andrea. *Predfeminizam, feminizam i postfeminizam u hrvatskoj književnosti u Zbornik Slavističke škole*, Zagreb, 2007.
21. Zlatar,Andrea. *Tekst, tijelo, trauma*. Biblioteka Razotkrivanja, Naklada Ljevak d.o.o., Zagreb, 2004.
22. Žigmunić, Nikolina. *Autorstvo i ženski identitet u dnevničkim zapisima novije hrvatske književnosti*. Diplomski rad; Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za kroatistiku, Katedra za noviju književnost; Zagreb, 2013.
<http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/4120/1/Autorstvo%20i%20%C5%BEenski%20identitet%20u%20dnevni%C4%8Dkim%20zapisima%20novije%20hrvatske%20knji%C5%BEevnosti%20-%20diplomski%20rad.pdf> (25.6.2018.)